

Politika korišćenja veštačke inteligencije (VI) u redakciji www.cemaforum.rs

Poslednje ažuriranje: jul 2025.

1. UVOD

Generativna veštačka inteligencija (VI) podrazumeva upotrebu velikih jezičkih modela i drugih algoritama za kreiranje novog sadržaja - teksta, fotografija, ilustracija, grafika, videa i interaktivnih formata (karte, grafikoni, vizualizacije podataka itd).

Ovi alati mogu da unaprede novinarski rad, da ubrzaju istraživanje, obradu podataka i pripremu materijala, ali istovremeno nose ozbiljne rizike po kredibilitet redakcije, poverenje publike i novinarsku etiku.

U Srbiji još uvek ne postoji kompletan pravni okvir za regulisanje upotrebe VI, ni u novinarstvu ni u drugim oblastima. Postoje strateški dokumenti i smernice u nastajanju (Strategija razvoja veštačke inteligencije), ali detaljna pravila i dalje nedostaju. Za sada je Kodeks novinara i novinarki Srbije najvažniji dokument koji daje direktne smernice o transparentnosti u vezi sa upotrebom VI. U Poglavlju III, tačka 7 stoji:

„Mediji moraju da na transparentan, odgovoran i srazmeran način koriste veštačku inteligenciju u stvaranju sadržaja i u celini su odgovorni za ovako objavljeni sadržaj. Mediji su dužni da obaveste javnost da je medijski sadržaj kreiran korišćenjem alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji.”

Ova politika je osmišljena da:

- zaštititi integritet redakcije,
- očuva poverenje publike,
- obezbedi da se VI koristi odgovorno, u javnom interesu.

Napominjemo da veštačka inteligencija može da bude koristan alat, ali ne može da zameni novinarsku etiku, uređivačku odgovornost i ljudsko rasuđivanje.

2. SVRHA I OBIM

Ova politika definiše pravila za korišćenje VI u novinarskoj redakciji www.cemaforum.rs i odnosi se na:

- zaposlene u redakciji,

- stalne i povremene saradnike,
- urednike i menadžment,
- sve osobe koje u ime redakcije proizvode sadržaj ili obavljaju zadatke koristeći VI alate.

Obuhvata upotrebu VI u sledećim oblastima:

- interna komunikacija,
- komunikacija sa publikom, partnerima i donatorima/oglašivačima,
- obrada podataka i dokumenata,
- kreiranje javno dostupnog sadržaja (sajt, društvene mreže, bilteni, štampani i elektronski mediji),
- administrativni i analitički zadaci,
- edukacija i razvoj veština zaposlenih.

3. NAČELA KORIŠĆENJA VEŠTAČKE INTELIGENCIJE

Uspešna i etična upotreba VI u redakciji počiva na odgovornosti ljudi.

Osnovna načela su:

- 1. Odgovornost i ljudski nadzor**
 - VI je alat, ne autor.
 - Za svaki sadržaj (tekstualni, vizuelni, audio, video) konačno je odgovoran novinar/ka, urednik/ca i redakcija.
- 2. Transparentnost prema publici**
 - Kada je sadržaj u značajnoj meri kreiran, dopunjen ili oblikovan uz pomoć VI, redakcija je dužna da to jasno i vidljivo naznači.
 - Publika ne sme biti dovedena u zabludu da je VI generisani sadržaj čisto „ljudski“ rad.
- 3. Privatnost i zaštita podataka**
 - Zabranjeno je unositi lične podatke (npr. imena, kontakt, JMBG, medicinske podatke, osetljive podatke) u eksterne VI alate.
 - Zabranjeno je unositi poverljive informacije o izvorima, internim dokumentima, ugovorima ili neobjavljenim istraživanjima.
- 4. Saglasnost i autorska prava**
 - Korišćenje tuđih podataka i materijala (fotografija, baza podataka, tekstova i sl.) mora biti u skladu sa autorskim i licencnim pravima.
 - Sadržaj dobijen od trećih strana ne sme se slati u VI alate bez jasne pravne osnove.
- 5. Tačnost i verifikacija**

- Informacije generisane pomoću VI moraju biti proverene iz nezavisnih, pouzdanih izvora.
 - VI se ne koristi kao primarni alat za proveru činjenica.
- 6. Edukacija i VI pismenost**
- Redakcija podstiče kontinuirano učenje o VI alatima, njihovim prednostima i ograničenjima - kako među zaposlenima, tako i prema publici.

4. KAKO REDAKCIJA MOŽE DA KORISTI VI ALATE

Dozvoljena upotreba VI (uvek uz ljudsku proveru i uređivački nadzor) može da obuhvati:

- **Istraživanje i pripremu rada**
 - pomoć pri pronalaženju javno dostupnih informacija, odnosno, za pretragu (obavezna provera izvora),
 - sažimanje dugih dokumenata (uz proveru originala),
 - predlaganje tema, pitanja i uglova za priče.
- **Rad sa podacima i dokumentima**
 - organizovanje, strukturiranje i inicijalna analiza javno dostupnih podataka,
 - predlog vizualizacije podataka (grafikoni, mape, tabele).
- **Pripremu nacrtu**
 - predlog strukture teksta, naslova, podnaslova,
 - jezičko i stilsko doterivanje (lektura, skraćivanje, jasnije formulacije) uz krajnju odluku urednika i autora.
- **Multimediju i društvene mreže**
 - predlog formata i tona za objave na društvenim mrežama,
 - pomoć u pripremi skripti za video/audio formate,
 - predlog ilustracija ili vizuelnih rešenja (uz jasno označavanje VI generisanih vizuala).
- **Administrativne i organizacione zadatke**
 - pripremu nacrtu dopisa, poziva, sažetaka sastanaka,
 - transkripciju, prevod, titlovanje (uz ljudsku proveru).

Napomene:

- Svaki sadržaj koji je kreiran uz pomoć VI prolazi uredničku reviziju.
- Sve činjenice se nezavisno proveravaju.
- Osetljive teme (bezbednost izvora, nasilje, diskriminacija, politički pritisci itd.) zahtevaju dodatnu pravnu i uredničku kontrolu.

Predloženi alati za korišćenje:

- Transkripcija: [Good Tape](#), [Elevenlabs](#)
- Četbot: [chatGPT](#), [Claude](#), [Perplexity](#), [Gemini](#)
- Generisanje fotografija: [Midjourney](#), [Ideogram](#), [DALL-e](#), [Nano banana](#)
- Generisanje videa: [Runway](#), [Kling AI](#), [Veo3](#)
- Vizuali, grafikoni: [NapkinAI](#), [Flourish](#)
- Ostalo: [Canva](#)

Ova lista alata će se menjati sa razvojem veštačke inteligencije.

5. ŠTA REDAKCIJA NE SME DA RADI SA VI

Redakcija se obavezuje da:

- **Ne objavljuje** tekstove, fotografije, video ili grafikone generisane VI bez jasne ljudske intervencije i provere.
- **Ne objavljuje** VI generisane fotografije, video ili vizuale bez jasne i vidljive oznake da su nastali uz pomoć VI alata.
- **Ne unosi** lične i poverljive podatke o novinarima, izvorima, saradnicima, donatorima, oglašivačima i drugim osobama u eksterne VI alate.
- **Ne koristi** VI za:
 - evaluaciju učinka zaposlenih,
 - donošenje odluka o zapošljavanju i rangiranje kandidata.

Sve odluke koje se tiču ljudi donose ljudi.

6. ETIČKI ASPEKTI KORIŠĆENJA VI

6.1 Transparentnost u redakciji i prema javnosti

- Svaki član tima koji koristi VI u radu treba da o tome obavesti urednika i kolege kada je to relevantno za proces rada.
- Javnosti se ne sme predstavljati sadržaj kreiran uz pomoć VI kao „isključivo ljudski rad“.
- Kada je VI imala značajnu ulogu u kreiranju sadržaja, u objavi se navodi npr. „deo sadržaja nastao je uz pomoć alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji“.

6.2 Tačnost i verifikacija

- VI modeli mogu da „haluciniraju“ – da izmišljaju podatke, izvore, citate.
- Zbog toga VI ne sme biti jedini izvor informacije.
- Svi navodi, statistike, citati i tvrdnje moraju biti provereni kroz standardne novinarske procedure (pozivanje izvora, uvid u dokumenta, konsultovanje relevantnih baza, FOI zahtevi itd.).

6.3 Pristrasnost i diskriminacija

- VI alati mogu reprodukovati postojeće predrasude i stereotipe, posebno prema marginalizovanim grupama.
- Redakcija je dužna da prepozna i koriguje takve sadržaje, u skladu sa etičkim standardima i politikama jednakosti i nediskriminacije.

6.4 Namera upotrebe i procena rizika

Pre uključivanja novog VI alata u rad, redakcija treba da razmotri:

- da li se alat koristi u legitimne, jasno definisane svrhe;
- koje rizike nosi (curenje podataka, kršenje privatnosti, autorska prava, reputaciona šteta);
- da li postoji bezbedniji ili etički prihvatljiviji alternativni alat ili metod.

Alat se koristi tek kada se proceni da su rizici razumni i kontrolisani.

7. BEZBEDNOST I ZAŠTITA PODATAKA

Od svih u redakciji očekuje se pridržavanje sledećih pravila:

- **Provera alata pre korišćenja**
 - pre korišćenja novog VI alata, treba proveriti njegove uslove korišćenja, politiku privatnosti i reputaciju kompanije koja ga nudi;
 - posebno je važno da se proveri da li se uneti podaci koriste za dodatno treniranje modela.
- **Bez unosa poverljivih podataka**
 - ne unositi lične i poverljive podatke o osobama, izvorima ili internoj redakcijskoj dokumentaciji u alate čiji način čuvanja i obrade podataka nije jasan i kontrolisan.
- **Usklađenost sa internim bezbednosnim politikama**

○ korišćenje VI alata ne sme biti u suprotnosti sa politikom privatnosti i zaštite podataka redakcije.

8. OBUKA I RAZVOJ VEŠTINA

Redakcija podstiče:

- osnovnu obuku za sve koji koriste VI u radu (šta VI može, šta ne može, gde greši),
- specijalizovane obuke za novinare, urednike i multimedijalne producente koji intenzivnije koriste ove alate,
- razmenu iskustava unutar redakcije (šta se pokazalo korisnim, gde su problemi, dobre prakse).

Nije nužno da svi zaposleni savladaju sve alate - obuka treba da bude prilagođena realnim zadacima svakog radnog mesta.

9. RAD U JAVNOM INTERESU I VI PISMENOST PUBLIKE

Upotreba VI u redakciji mora biti vođena javnim interesom:

- VI se ne koristi da bi se publika dovela u zabludu ili manipulisala njenim emocijama i stavovima.
- Redakcija je posvećena objašnjavanju publici kako funkcionišu VI alati, koje su njihove prednosti i ograničenja, kao i kako mogu da doprinesu širenju dezinformacija.

10. PRIMENA I AŽURIRANJE POLITIKE

Ova politika:

- važi za celu redakciju www.cemaforum.rs i sve saradnike,
- biće redovno preispitivana i ažurirana u skladu sa razvojem tehnologije, pravnog okvira i novinarskih standarda.

Redakcija portala www.cemaforum.rs ostaje odgovorna za sve što objavi, bez obzira na to da li je u procesu korišćena veštačka inteligencija ili ne.

